

**УНИВЕРЗИТЕТ „ГОЦЕ ДЕЛЧЕВ“ – ШТИП
ИНСТИТУТ ЗА ИСТОРИЈА И АРХЕОЛОГИЈА**

ISSN: 1857-7342

**ГОДИШЕН ЗБОРНИК
2010**

**ГОДИШЕН ЗБОРНИК
ИНСТИТУТ ЗА ИСТОРИЈА И АРХЕОЛОГИЈА**

Издавачки совет:

д-р Саша Митрев
д-р Кирил Цацков
д-р Зоранчо Малинов
д-р Звонимир Николовски
д-р Трајче Нацев
м-р Оливер Цацков
м-р Кирил Барбареев
м-р Верица Јосимовска
Елена Јосимовска
Александар Донски

Редакциски одбор:

д-р Кирил Цацков
д-р Зоранчо Малинов
д-р Звонимир Николовски
д-р Трајче Нацев
м-р Оливер Цацков
Александар Донски

Главен и одговорен уредник:

д-р Кирил Цацков

Единица на Универзитетот:

Институт за историја и археологија

Јазично уредување

Даница Гавриловска-Атанасовска
(македонски јазик)

Техничко уредување

Славе Димитров
Благој Михов

Печати

Печатница „2-ри Август“ - Штип
Тираж - 300 примероци

Редакција и администрација

Универзитет „Гоце Делчев“ - Штип
Институт за историја и археологија
ул. „Крсте Мисирков“ бб
п. фах 201, 2000 Штип
Р. Македонија

СОДРЖИНА

Кирил ЦАЦКОВ Атентатот на генерал Михајло Ковачевиќ и воведувањето специјална полициска состојба во Штипско.....	5
Ванче СТОЈЧЕВ Македонскиот идентитет во античкиот период.....	11
Звонимир НИКОЛОВСКИ Неколку култни конституции од Кумановско.....	21
Зоранчо МАЛИНОВ Етничките процеси во североисточниот дел на македонскиот етнографски простор (прв дел).....	27
Стојан РИСТЕСКИ Каде дошол прво свети Климент во Кутмичевица?.....	39
Драган ЗАЈКОВСКИ Ранохристијанскиот црковен епископат во Македонија во IV век.....	47
Трајче НАЦЕВ Фортификацијата на доцноантичкиот град Баргала.....	55
Оливер ЦАЦКОВ Гимназиското образование во Штип меѓу двете светски војни.....	65
Страшко СТОЈАНОВСКИ Состојбите во Македонското револуционерно движење од потпишувањето на Мајскиот манифест до убиството на Тодор Александров.....	71
Ицо НАЈДОВСКИ Животот на Македонците во Австралија и неговата структура.....	81
Душан СИНАДИНОСКИ Македонците во извештајот на Комисијата за имиграција во САД во 1907 година.....	91
Гоце АНГЕЛИЧИН ЖУРА Традицијата на Јустинијана Прима во титулатурата на охридските поглавари.....	101
Ристо СТЕФОВ Сведоштва на некои од македонските „деца-бегалци“.....	107

Верица ЈОСИМОВСКА Добродетелот Константин Анастасов (Хаџи Костадин, логотет).....	117
Елена ЈОСИМОВСКА Штипските читални од XIX век како вистински културни центри.....	121
Александар ДОНСКИ Етно-културната засебност на античките Македонци во делото на Павсанија	127

UDC: 325.14(73:=163.3) „1907“

Душан СИНАДИНОСКИ,
историчар, САД

МАКЕДОНЦИТЕ ВО ИЗВЕШТАЈОТ НА КОМИСИЈАТА ЗА ИМИГРАЦИЈА ВО САД ВО 1907 ГОДИНА

По барање на Американскиот конгрес во 1907 година била формирана Комисија за имиграцијата во САД, предводена од сенаторот Дилингам, со задача да подготви извештај за новите имигранти во САД. По долгогодишна исцрпна работа Комисијата го подготвила својот извештај во 1910 година. Овој обемен извештај за имигрантите во САД не само што е од големо историско значење за Македонците што се доселиле и што живеат во САД, туку истиот содржи непроценливо историско богатство за македонските општествени науки. Во овој извештај Македонците се третирали од два спротивставени аспекта. Од една страна, (политички мотивирана) Македонците или се третирали како непостоечки народ или пак се прикажани како народ што зборува специфичен дијалект на бугарскиот јазик. Од друга страна, пак, документирано со факти, Комисијата ги признава Македонците како посебен ентитет и ги третира рамноправно со сите други народи што се доселиле во САД. Благодарение на тој извештај, македонските имигранти во Америка останале трајно забележани како народ со посебен етнички идентитет.

Комисијата за имигрантите била формирана со намера да се утврди, меѓу другото, од каде пристигнуваат имигрантите во САД, која е нивната општа карактеристика, какви методи се применуваат во изборот на имигрантите за да се избегне доселување на имигранти во САД кои се непожелни според американскиот закон за имигрантите и детално проучување на општиот статус на поскорашните имигранти кои живеат во САД, како и нивниот ефект врз институциите, индустријата и американскиот народ.¹⁾ За да ги изврши совесно поставените задачи и за да ги обработи детално сите проблеми со кои Комисијата се соочувала за време на работата, извештајот на Комисијата е обемен и содржи 42 тома. Така оваа Комисија оставила зад себе богатство на информации кои и ден-денес претставуваат извор на податоци, кои допрва треба темелно да се истражуваат. Овој извештај е посебно важен за македонската историја, затоа што тој содржи многубројни изворни податоци од општествен карактер за македонските имигранти и за Македонците, воопшто, од почетокот на XX век.

1) Brief Statement of the Investigation, Summary of the Commission, Report of the Immigration Commission, page 13

Во извештајот на Комисијата се наведува дека само за време од нејзиното формирање и постоење во 1907 година во САД пристигнале 1.285.849 имигранти. Сè до почетокот на XX век имигрантите биле претежно од поразвиените западноевропски земји. За САД тоа бил сосема нормален природен процес и не било ништо изненадувачки што скоро целокупната имиграција, или поточно 1.207.619 имигранти, била од европските земји вклучувајќи ја тука и европска Турција. Но, тоа што многу ги изненадило и ги зачудило Американците е што од европските имигранти 81%, или 979.661, биле од земјите од југоисточна Европа. Во тоа време југоисточна Европа ја сочинувале државите Австро-Унгарија, Бугарија, Грција, Италија, Црна Гора, Португалија, Романија, Русија, Србија, Шпанија и европска Турција. Поради ваквата политичка поделба на југоисточна Европа, националната припадност на сите имигранти кои се населувале во САД им се запишувала според потеклото од државата од каде пристигнувале, а не според етничката припадност. Заради оваа политичка поделба на Европа, многу имигранти кои пристигнале од покорените европски народи официјално не биле заведени под својата етничка припадност, како на пример, Украинците, Естонците, Македонците, Албанците и многу други. Ова правило било искучок само за имигрантите од Полска, затоа што тие се доселувале во огромен број, а во САД било почитувано нивното поранешно кралство.

Ова потенцирање за причината зошто многу националности во САД не се заведени според својата национална или етничка припадност, а ова се однесува и за македонските имигранти, многу добро е објаснето во извештајот на Комисијата за имиграција во кој е посочена Турската Империја како оригинален пример:

„Имигрантските движења од Турција ни даваат многу јасна слика за мешовитоста на многуте народи во една политичка единица, затоа што од таму во 1907 година во Соединетите Држави пристигнаа 9.412 Бугари, Срби и Црногорци, 7.600 Грци, 952 Сиријци, 588 Евреи, 194 Романици, 1.124 Турци и 1.437 лица од останатите народи. Не постои проверлива документација дека сите овие имигранти се родени во Турција, па затоа и бројките се со релативна вредност кога се употребува потеклото како основа за класификација на имигрантите. Заради тоа испаѓа дека лицата од оваа група што се родени во Турција се Турци, но фактите укажуваат дека практично само 1 од 18 се припадници на тој народ”²

2) Ibid. Page 18

Во споредба со овде спомнатиот имиграциски бран, дваесет и пет години пред тоа, во 1882 година, вкупно 648.186 имигранти се доселиле во САД, а од нив само 84.973, или 13,1%, биле од спомнатите југоисточни европски држави. Останатите имигранти, поточно 563.213, или 86,9% биле од: Белгија, Велика Британија со Ирска, Франција, Германија, Холандија, Швајцарија и скандинавските земји. За да ни биде сликата уште појасна од каде пристигале повеќемина имигранти во САД до крајот на XIX век, потребно е да спомнеме дека 95% од целокупната имиграција помеѓу 1819 и 1888 година била од овие земји.³⁾ Затоа овие податоци ни помагаат поточно да разбереме зошто многу ретко се среќаваат македонски имигранти во Америка пред 1888 година.

За да се добие уште поточна претстава за американската политика за имиграцијата, неопходно е да се има предвид како се развивало доселувањето во САД. Во периодот од 1 јули 1819 година, па сè до 30 јуни 1910 г., поточно од кога и официјално се води статистика за емиграцијата, во Америка влегле 25.528.410 емигранти од Европа, вклучувајќи ги и 106.481 лица од азиска Турција. Од западна Европа се доселиле 16.052.900 имигранти, или 62,9%, а од југоисточна Европа се доселени 9.475.510 имигранти, или 37,1%. Тука се гледа дека односот на имигранти од западна Европа во споредба со југоисточна Европа е 1,69%. Овој однос на имигранти од западна и југоисточна Европа е многу поповолен за југосточните Европјани, отколку за периодот до 1988 година кога претежно целата имиграција била од западна Европа. Затоа е логично што македонската имиграција во САД е многу поголема и почеста од крајот на XIX век. Интересно е да се напомене и дека имигрантите од западна Европа од страна на Американците биле нарекувани „старите“, а имигрантите од југоисточна Европа биле „новите“.

Што се однесува за бројот на македонските имигранти во САД, Извештајот на Комисијата за имиграција не содржи вкупна бројка. Од многуте анкети што Комисијата ги спровела меѓу имигрантите дознаваме дека во САД македонските имигранти најповеќе се населувале во источните и среднозападните сојузни држави. Но документите на американската државна администрација за имиграција и натурализација содржат податоци што укажуваат дека во САД пристигнале 32.957 имигранти од Македонија.⁴⁾ Меѓу имигрантите од Македонија покрај Македонците биле вклучени и Турците, Грците, Албанците, Бугарите, Србите и останатите припадници на етничките малцинства кои живееле во Македонија во

3) Brief Statement of the Investigation, Report of the Immigration Commission, Page 14

4) Душан Синадиновски „Утрински весник“, 8 јануари 2008 г., „Првите наши имигранти во САД се декларирале како Македонци“.

тоа време. Интересно е да се напомене дека и емигрантите од Призрен тогаш биле сметани како Македонци. Но, покрај тоа што сите имигранти од Македонија не биле етнички Македонци, а голем број на етнички Македонци се запишани како припадници на другите балкански народи, за сигурно се знае дека како етнички Македонци се декларирале 14.737 лица.⁵⁾ Оваа слика за македонската имиграција уште поцврсто го потврдува фактот што извештајот на Комисијата за имиграција го забележал, а тоа е дека е многу тешко да се одреди дефинитивна претстава од каде доаѓаат имигрантите и која е нивната вистинска етничка припадност.

Сè до крајот на XIX век САД не воделе многу сметка за статусот на имигрантите, бидејќи западноевропските имигранти многу лесно се асимилирале во американското општество и тие претежно се населувале на фарми. Но, како последица на брзиот развој на тешката индустријата во САД се почувствувала голема потреба за евтина работна сила. На САД им требале работници за во рудниците, за на изградбата на пругите, за во автомобилската и дрвната индустрија, текстилната, прехранбената и во многу други стопански гранки. Бидејќи „изворот“ на имигранти од западна Европа значително се намалил, Американците биле принудени да врбуваат нови имигранти и од југосточна Европа. Затоа бројот на имигрантите од овој дел на Европа наеднаш се зголемил.

Но со метеорското зголемување на имигрантите од југосточна Европа, американските институции, индустријата како и американскиот народ имале маки со „новите“ имигранти, затоа што тие многу тешко се асимилирале во новата средина. Извештајот наведува дека новите имигранти „речиси потполно ја избегаваат агрикултурата, а во градовите и индустриските центри се собираат во квартави и живеат одвоено од Американците и постарите имигранти, така што асимилацијата одела многу тешко во споредба со старата имиграција“.⁶⁾ Тука јасно се гледа дека разликата помеѓу старата и новата имиграција не била само од географски, туку разликите исто така биле од културен и перспективен карактер. Тие разлики, иако денес можат да се сметаат како тенденциозни, еве како биле сумирани во извештајот на Комисијата:

„Новата имиграција како класа е многу понеинтелегентна од постарата, отприлика околу една третина од оние кои се постари од 14 години се неписмени уште со пристигнувањето. Според расните обележја, тие воопшто не се како Англичаните, Германците и другите народи кои пристигнале пред 1880 година, и генерално гледано тие се мотивирани од поинакви идеали. Додека старата имиграција дошла со

5) Ibid.

6) Brief Statement, Volume 1, Report of the Immigration Commission, Page 14

*намера да стане дел од државата, новата, во поголема мерка, доаѓа со идеја да профитира финансиски користејќи ги поволните услови во ‘новиот свет’ и потоа да се вратат назад во матичните држави”.*⁷⁾

Може со апсолутна сигурност да се констатира дека денес една ваква расна диференцијација помеѓу народите од западна и југоисточна Европа во американската наука и политика е само дел од минатото. И токму заради ваквите погрешни концепции и искривени сознанија за имигрантите што тогаш ги населувале САД, конгресот се заложил да ја исправи таквата перцепција. Кога во 1907 година се оформила Комисијата за имиграција за испитувањето на имигрантите, конгресот истовремено ја задолжил да направи детален извештај за целокупната имиграција во САД. На тој начин требало да се избегнат погрешните етнички класификации на имигрантите, а истовремено би се добила многу појасна слика како за целокупната имиграција, така и посебно за поединечните етникуми. За оваа цел, Комисијата изработила енциклопедија на народи од Европа, Азија и Средниот Исток каде се опишани преку 600 етнички групи кои тогаш живееле во САД. Оваа етнолошка студија не само што е прва од таков тип на научно истражување на оригинален англиски јазик⁸⁾, туку таа можеби е и првата во светот, судејќи според методот на истражување и обемот на извештајот.

Но за несреќа на многу помали, па и поголеми народи од Европа, како на пример Украинците, Естонците и Македонците, Комисијата не се ангажирала за оригинални етнички студии, туку се затскрила во тогашните студии од етнолошки и антрополошки карактер што претежно биле пишувани од германски и француски автори. Планот на Комисијата од почетокот бил да ги пронајде и преиспита тогашните научни материјали што би биле од голема корист за подобро разбирање на новите имигранти кои се населувале во САД. Тука е очигледно дека со овој пристап на изучување на имигрантите од југосточна Европа, Комисијата веќе на почетокот го прејудицирала својот извештај.

Заради оваа причина, извештајот на Комисијата содржи многу пропусти и противречности. На пример, никој денес не им ја оспорува етничката посебност на Украинците и на Естонците. На Македонците етничкиот идентитет им е признат од Американците и од целиот свет, освен од расистичките режими на шовинистичките држави Бугарија и Грција. Наспроти овие и многу други пропусти, Комисијата ги запишала Рутвенците, Далматинците, Херцеговците, Босанците и Бохемијците како

7) Ibid. Page 14

8) Dictionary of Races, Report of the Immigration Commission, Volume V, Page 2

посебни етникуми. По ниту една научна студија денес овие народи не можат да се наречат како посебни етникуми.

Основен метод на Комисијата за класификација на народите бил јазикот и физичката карактеристика.⁹⁾ Според овој метод, на пример, извештајот на Комисијата во словенската раса ги сврстува Русите, Моравците, Бохемијците, Рутванците, Словаците, Словенците, Србите, Полјациите, Хрватите, Далматинците, Црногорците, Херцеговците и Босанците. Впечатливо изоставени од словенската раса се Украинците, Бугарите и Македонците, а не се спомнати ниту Литванците. Веќе спомнавме дека Македонците и Украинците не биле сметани како посебни народи и нивното изоставување од словенската расна групација не е изненадувачко. За Македонците е многу интересно и важно што Бугарите заедно со Финците, Лапонците и Унгарците се сместени во финската класа како гранка од монголската раса.

Во енциклопедијата името „Македонец“ е забележано, но без објаснување и со референца да се погледа во рубриката за Бугарите. Оваа очигледна неправда е само уште еден удар врз националниот идентитет на Македонците. А сето ова е уште понеобјасниво, затоа што во анкетите за имигрантите што ги вршела Комисијата, илјадници луѓе се искажувале себеси како Македонци. Исто така, необјасниво е тоа што намерата на Комисијата била да ги отстрани недоразбирањата околу новите имигранти токму преку еден сосема нов и непрејудициран пристап. Чудно е и тоа што кога извештајот ги опишува Куцо-Власите во речникот наведува дека то име им е дадено од “Македонците на еден од главните влашки народи што живееле во Северна Грција”.¹⁰⁾ Ако Македонците се Бугари, тогаш зошто во извештајот имињата “Бугари” и “Македонци” не се употребуваат наизменично туку се води сметка за точна референца? Оваа нелогичност само уште повеќе ја закрепува посебноста на македонскиот идентитет.

Во написот за Бугарите, Македонците се подразбираат само како луѓе кои зборуваат посебен јазичен дијалект на бугарскиот јазик. Тука се наведува дека „од бугарските дијалекти најважен е таканаречениот македонски”.¹¹⁾ Понатаму е забележано дека „некои тврдат дека македонскиот е посебен јазик, и од тука, и посебен народ или раса. Но таквото тврдење изгледа дека е погрешен одраз на патриотизмот за кој слободно може да се рече дека не е непознат меѓу филолозите од реонот”¹²⁾. Од овии примери очигледно се гледа дека наместо разликата

9) Ibid. Page 2

10) Ibid. Page 88

11) Ibid. Page 26

12) Dictionary of Race or Peoples, Dillingham Report on Commission, page 27

помеѓу Македонците и Бугарите доследно се објасни, текстот без аргументи и многу тендециозно ја отфрла можноста за посебноста на македонскиот идентитет.

Но апсурдноста на овој текст се гледа и во начинот на кој старословенскиот јазик се идентификува со старобугарскиот, а оттаму и со модерниот бугарски јазик. Во текстот понатаму пишува дека „*стариот бугарски јазик беше еден од најпрвите словенски јазици кој се здоби со писмо и тој до ден-денес опстојува во црковните канони. Кирилицата е најстарата азбука меѓу словенските јазици и покрај тоа што некои тврдат дека една друга многу слична азбука, глаголицата, егзистирала пред неа меѓу западните Словени*“.¹³⁾ И од овој пример се гледа дека на бугарскиот јазик му се припишуваат неточни историски факти.

Апсурдноста за тврдењето дека бугарскиот јазик е најстар писмен словенски јазик уште повеќе доаѓа до израз и од следниов извадок:

“Иако Бугарија ја поседува најстарата словенска просветеност, таа датира нешто повеќе од илјада години, сè до деветтиот век кога Кирили Методиј, словенските апостоли, го преработија во литературна форма. Но само еден век или два пред ова Бугарите зборуваа фински јазик, кои тие го донесоа со себе во Европа од Азија”.¹⁴⁾

Ако Бугарите кога пристигнале на Балканот зборувале дијалект од финскиот јазик само еден век пред Кирил и Методиј да ја напишат првата словенска азбука, тогаш воопшто нема логика да се тврди дека бугарскиот јазик бил основата за старословенската азбука. Да се нарече старословенскиот јазик бугарски, кога и извештајот кажува дека Бугарите го присвоиле старословенскиот јазик, зборува за една крајно некритична и погрешна наклоненост кон бугаризмот.

Многу важно за разјаснување на разликата помеѓу македонскиот и бугарскиот народ е и тоа што извештајот ги дели Бугарите по физичкиот изглед на два типа: западен и источен. За источниот тип на Бугари извештајот пишува дека тие се претежно црномурести, ниски по раст, со високи монголски образи и со ситни очи. „*Денешните Бугари*“, пишува понатаму во извештајот, „*се мешавина на турски, грчки, романски и словенски елементи*“.¹⁵⁾ Тука дефинитивно станува јасно дека, барем кога се во прашање „источните“ Бугари, тие се претставени како монголски народ кој го позајмил словенскиот јазик како свој. За разлика од источните Бугари, за западните Бугари се вели дека тие се исклучиво со широки

13) Ibid. Page 26

14) Ibid. Page 26

15) Ibid . Page 26

глави и кај нив преобладаат словенските карактеристики и се многу блиски со Србо-Хрватите. И од ова може со сигурност да се констатира дека ваквата поделба јасно зборува не за еден, туку за два сосема различни народи.

Ако извештајот принципелно се придржуваше по својот метод за класификација на народи, т.е., земајќи ги јазикот и физичката карактеристика на народите, тогаш очигледно ипаѓа дека „западните“ и „источните“ Бугари не се еден народ. Многу е чудно тоа што извештајот на Комисијата за имиграција не ја почитува оваа неизбежна, логична констатација за постоење на два различни народа, туку насилно ги присоединува „западните Бугари“ со Бугарите како еден народ. Напротив, податоците во извештајот за бугарската посебност на „западните Бугари“ се контрапродуктивни и сосема ја уништуваат тезата за два „братски“ народа, со што кетегорички се докажува и афирмира посебноста на македонскиот идентитет.

Сепак, извештајот на Комисијата содржи и материјали собрани од имигрантите кои недвосмислено ја докажуваат македонската етничка определеност. Тие материјали што биле прибирани преку разните анкети од имигрантите укажуваат на етничките разлики помеѓу Македонците, од една страна, и Бугарите, Србите и Грците од друга страна. За среќа на Македонците, Американците се прагматичен народ, па затоа и нивните анкети за имигрантите не биле мотивирани за да се докажуваат или оспоруваат народи, туку тие биле заинтересирани да дојдат до што поголеми знења за имигрантите. Од тие испитувања, преку анкетите се дознава дека Американците не ги негирале лицата кои се декларирале како Македонци, ниту пак вештачки ги прогласувале за Бугари, Грци или Срби. И затоа, покрај големиот притисок на Комисијата да ги почитува тогашните етнички поделби по европскиот модел, таа сепак отстапила од тој крајно пристрасен метод, па затоа овој дел од извештајот на Комисијата го заслужува вниманието на македонските и светски истражувачи.

Шестиот том на извештајот се однесува на имигрантите кои биле вработени во рударството. Вкупно 88.368 работници биле испитувани за нивното потекло, старост, писменот, возраст, пол и за сè друго што било од значење за Комисијата. Од вкупните 88.368 работници, 18 од нив се изјасниле како Македонци и како такви биле запишани.¹⁶⁾ Процентуално бројот на Македонците е многу мал во однос на вкупниот број на анкетираниот имигранти, но тој процент е сразмерен со бројот на Македонците во однос на целокупната емиграција во САД. Но бројот на

16) Immigrants in Industries, Volume IV, Report of the Immigration Commission, Bituminous Coal Mining, page 13

имигрантите не бил показател дали некој заслужувал да биде забележан или не. За Комисијата било важно да се испитаат сите имигранти кои биле вработени во рударството, вклучувајќи ги тука и Македонците. Може да се претпостави дека од многумината анкетирани Бугари, Турци, Грци и Срби не биле определени според етничката припадност, туку според вештачката класификација на националност пред нивното доаѓање во САД.

Библиографија

United States Immigration Commission (1907 - 1910), Washington D.C., USA Government Printing Office; Digital Edition Produced by Stanford University Libraries.